

ברושים, חיים גורי

מערך שיעור

מידע למורים

<p>שיעור זה יעסוק במטפורת הברוש במופעה השונים סביב נושא האבלות. נעסוק בשתי כרזות שמפרסמות נטיעת יערות זיכרון לזכר חיים וייצמן ובנימין זאב הרצל, כאשר בשתייהן נבחר הברוש לסמל הנטיעה והזיכרון, ולאחר מכן נכיר את השיר "ברושים" של חיים גורי על שתי גרסאותיו – הכתובה והמולחנת. נעמוד על הקשר שבין הכרזות לשיר ונרחיב את הלימוד על המושג "מטפורה" דרך תרגיל בכתבה יוצרת.</p>	<p>תיאור קצר של השיעור</p>
<p>כיתות ז'–ט' תכנית הלימודים בספרות: שירה עברית מודרנית</p>	<p>קהל היעד ונושא בתכנית הלימודים</p>
<ul style="list-style-type: none"> • "ברושים" מאת חיים גורי – הקלטת רדיו בביצוע אסתר עופרים • "ואנחנו נקום ונטענו" – כרזה המודיעה על נטיעת יער לזכר הרצל • יער זיכרון לחיים וייצמן - כרזה המפרסמת יער לזכרו של נשיא המדינה הראשון חיים וייצמן • "כי האדם עץ השדה" – הקלטה בביצועה של נורית גלרון 	<p>פרטי מקור שהשיעור מתבסס עליהם</p>
<p>45 דק'</p>	<p>אורך הפעילות</p>
<ul style="list-style-type: none"> • "ברושים – צלייניה של תפילה עולה" – מאמר מאת אמוץ דפני על הברוש כסמל אבל בשירה העברית, מאתר "בכיוון הרוח". • מטאפורה – הסבר מאתר מט"ח. 	<p>חומר רקע למורה</p>
<ul style="list-style-type: none"> • כיתת מחשבים • אמצעי להקרנה והשמעת קובץ אודיו • יש להכין דף לחלוקה בכיתה ובו מילות השיר "ברושים" מאת חיים גורי, בשתי הגרסאות: <p><u>מילות השיר כפי שהן מופיעות במגוון, מקראה לספרות לכיתה ת, עמ' 298;</u> <u>מילות השיר "ברושים" בגרסה המולחנת.</u></p>	<p>ציוד והכנות מוקדמות</p>
<ul style="list-style-type: none"> • דף חקר כרזה 	<p>קבצים ותכנים נוספים</p>

מהלך השיעור

תיאור הפעילות	מהלך ההוראה ואורך השיעור
<p>נחלק את הכיתה לשניים, כאשר כל מחצית כיתה תקבל קישור לאחת מן הכרזות הבאות:</p> <ul style="list-style-type: none">• "ואנחנו נקום ונטענר": כרזה המודיעה על נטיעת יער לזכר הרצל;• יער זיכרון לחיים ויצמן: נטיעת יער הזיכרון לחיים ויצמן ולהרצל. <p>נבקש מהתלמידים למלא את דף חקר פריט המקור על פי הכרזה שקיבלו (ראו בטבלה הראשונה – קבצים נוספים).</p>	<p>פתיחה - היכרות עם פריטי המקור</p>
<p>נשוב למליאה ונקרין על הלוח את שתי הכרזות כדי שכל התלמידים ייחשפו אליהן. נקיים שיחה קצרה שבה נעסוק בשאלות 4 ו-5. נתמקד בשאלות הבאות:</p> <ul style="list-style-type: none">• לדעתכם, מדוע התפתח המנהג לטעת יערות לזכר מנהיגינו?• מה המסר המועבר במעשה זה? במה שונה נטיעת יער מהקמת אנדרטה, לדוגמה?• לדעתכם, האם ישנה משמעות בבחירת הברוש דווקא? האם הוא מתאים להיות "עץ זיכרון" יותר מעצים אחרים? מדוע? <p>נשמע את דעתם של התלמידים ונרחיב את השיחה על מטפורת הברוש דרך לימוד השיר "ברושים" מאת חיים גורי.</p>	<p>לימוד במליאה על פריט המקור ומשמעותו</p>
<p>נחלק לתלמידים את השיר "ברושים" מאת חיים גורי (ראו לעיל "ציוד והכנות מוקדמות") ונערוך לימוד ודיון סביב השיר. נקרא את השיר פעמיים, וננסה להבין את מסריו ואת עיצובו המטפורי של הברוש.</p> <p><u>שאלות לדיון:</u></p> <ul style="list-style-type: none">• מה הכוונה במשפט "מוותרים על מי שלא עולה"?• במה מתאמצים הברושים לגעת?• לדעתכם, מה שואלת אותם הרוח הקלה?• מה פירוש "צלייניה של תפילה עולה"?• לדעתכם, מדוע גורי מציין את האפשרות שהברושים הם צל האהובים שנלקחו? האם יש דמיון בין הברוש לאדם? אם כן, מהו דמיון זה?	<p>היכרות עם השיר</p>

<p>כעת נספר לתלמידים כי ישנה גירסה אחרת של השיר "ברושים", דומה אך גם שונה מאוד, שחיים גורי כתב בעבור לחן של שלמה ורבנר. נשמע עם התלמידים את "<u>ברושים</u>" בביצוע אסתר עופרים, באתר הספרייה הלאומית. נקריין על הלוח את <u>המילים</u> מאתר "מילשיר". לפני ההאזנה, ננחה את התלמידים להקשיב למילים ולמצוא במה שונות תכונות הברושים בשיר זה מתכונות הברושים בגרסה הקודמת של השיר.</p> <ul style="list-style-type: none">• מי הנמענים בשורה הראשונה? (על מי נאמר "עליהם"?)• מי הנמענים בשורה השנייה? מי ה"הם" שניצבים מעליהם?• לדעתכם, מי מרכיבים את ה"אנו"?• לפי השיר, מהם ההבדלים הבולטים בין הברושים ובין האנשים?• מדוע גורי מכנה את הברושים "נרות אילן"? מה הכוונה בצירוף זה? <p>נתמקד בצירוף "נרות אילן" ונלמד באמצעותו מהי מטפורה: השלכת תכונות של מושג מתחום אחד על מושג מתחום אחר, כאשר לרוב אין קשר טבעי אסוציאטיבי בין התחומים. לדוגמה: "רגלי ההר" – השלכת תכונה של גוף האדם (רגליים) על מושג מתחום הטבע (ההר).</p> <p>בכרזות שלפנינו, משליכים את התכונות של נר הזיכרון על עץ הברוש, וכך נוצר חיבור מעניין שבו הברוש הופך להיות מעין "נר זיכרון" של החוץ, נר שהטבע "מדליק" בבתי הקברות לזכר המתים.</p>	
<p>נשוב לכרזות שבהן עסקנו בראשית השיעור ונשאל – האם כעת, לאחר שקראנו את השיר "ברושים" על שתי גרסאותיו, אתם מבינים אחרת את תפקיד הברוש בכרזות? האם אתם רואים "נרות אילן" באחת הכרזות? היכן? (בכרזה לזכר חיים ויצמן הנר ממוקם בשורה אחת עם הברושים).</p> <p>נשאל – אם כן, מדוע נבחר הברוש לשמש סמל לאבלות ולמוות? מדוע הוא מתאים יותר מעצים אחרים? נעמוד על כך שבשירו של גורי ישנה הנגדה בין הברוש לבין האדם, כמעין הנגדה בין המוות לבין החיים. נחשוב על תכונותיו הטבעיות של הברוש וכיצד הן מנוגדות לאדם:</p> <ul style="list-style-type: none">• הברוש הוא ירוק-עד ולא עוברים עליו תהליכי צמיחה וקמילה כמו אצל האדם;• צבעו הכהה של הברוש מסמל אבלות;• הברוש מזכיר בצורתו נר;	<p>חיבור בין הכרזות ובין השיר</p>

<ul style="list-style-type: none"> • מכיוון שהברוש ארוך ודק, הוא מחבר בצמרתו בין שמיים לארץ; ענפיו ופירותיו של הברוש קשים ויבשים. האצטרובלים, פירותיו של הברוש, אינם אכילים, אין הוא מזין את האדם. 	
<p>נשאל – לדעתכם, האם הברוש רק שונה מן האדם? לא, מכיוון שאם היה רק שונה מן האדם, לא היה ניתן לדמות אותו לצל אנושי. להעמקה בדמיון בין הברוש ובין האדם נשמיע לתלמידים את השיר <u>"כי האדם עץ השדה"</u> בביצועה של נורית גלרון, מאתר הספרייה הלאומית.</p> <p>נשאל – לפי השיר, מה הדומה בין האדם לעץ?</p> <ul style="list-style-type: none"> • האדם, כמו העץ, "שואף למעלה" – גדל וצומח מבחינה פיזית ונפשית. • האדם, כמו העץ, זקוק למים כדי לחיות. • גם את האדם, כמו את העץ, אפשר "לגדוע". • האדם, כמו העץ, מחובר מאוד לאדמה. • נוכל להוסיף שמכל העצים, הברוש דומה במיוחד לאדם גם בצורתו החיצונית: גבוה, צר, ניצב במאוזן, ואילו עצים אחרים עשויים להיות רחבים או נמוכים יותר. <p>נסכם בכך שהשימוש במטפורת הברוש מעניין במיוחד דווקא מכיוון שהברוש יכול להידמות מצד אחד, לצילו של האדם, ומצד אחר, לנר זיכרון. חיבורים לא-שגרתיים אלו מאפשרים לנו להסתכל מחדש גם על תהליך האבל האנושי וכיצד אנו החיים מבקשים "למרוד" בשרירותיות המציאות שמבדילה בין החי ובין המת, וליצור מעין "צינור" ביניים שמחבר בין שמיים לארץ ומופקד על שלומם של המתים.</p>	<p>לימוד השיר "כי האדם עץ השדה"</p>
<p>נקיים פעילות יוצרת: נזמין את התלמידים ליצור מטפורה / דימוי חדש משלהם כאשר הם עצמם נושא המשפט. בחלק הראשון הם בוחרים חפץ / חי / צומח להידמות לו, ובחלק השני משליכים תכונה של הבחירה על עצמם, בפורמט הבא:</p> <p>אני x _____ - (הסבר): _____</p> <p>דוגמא: אני אבטיח - קשה לדעת מבחוח מה מצבי מבפנים</p> <p>אני גויאבה - אוהבים אותי או שונאים אותי</p>	<p>כתיבה יוצרת לתרגול מטאפורות</p>
<p>באמצעות שתי הכרזות שלמדנו, ולאור השיר "ברושים" בשתי גרסאותיו, אנו יכולים ללמוד לא מעט על תפקידו המיוחד של הברוש בכל הנוגע לאבל ולזיכרון המתים בישראל. עיצובן הגרפי של הכרזות בצירוף מילותיו של חיים גורי, יוצרים הקבלה מעניינת בנוגע לדומה ולשונה בין הברושים ובין בני האדם.</p>	<p>סיכום</p>

